

en dus ook bij deze afschrijvers, niet eene bijzondere concentratie van den blik op de taal was alsof deze op zichzelf iets heiligs had, zoodat men ook in 't minste niet mocht afwijken; dat daardoor, terwijl men de bedoeling had om de taal zelf over te schrijven, het resultaat toch dikwijls was, dat men wel naar den zin, maar niet naar de letter had overgeschreven. Deze beschouwing nu heeft wel van verre gezien eenige gelijkenis met die van de H.H. v. d. Sande Bakhuyzen en van Manen, maar verschilt toch inderdaad hemelsbreed. Juist het element van willekeur, van willens en wetens veranderen, wordt hier geheel weggelaten. En ook zoo nog moet men de stelling niet op alle, maar op de slechte, achtelooze afschrijvers alleen toepassen.

Mijne derde opmerking is deze, dat boeken, die veel gelezen werden en bekend waren, bij het overschrijven minder verbastering ondergingen dan oude onbekende en weinig gelezene en bovendien lichter naar goede exemplaren werden verbeterd. Het is niemand minder dan Madvig die deze stelling verdedigt 1).

It was predominantly though not exclusively under such conditions as these last, that the transcription of the New Testament was carried on during the earliest centuries, as a comparison of the texts of that period proves beyond doubt.

1) Madvig. *Adversaria critica* pag. 14: „Itaque quamquam in libris multum lectitatis saepe describendo multiplicatur errorum occasio (nam in unoquoque exemplo novimittuntur errores), tamen, quod fere ob oculos describentibus fuerunt exempla non multo antiquiora et ad legendum facilia, non poterat tanta oriri confusio et verborum sententiarumque, ut ita dicam, peremptio, quanta in eo opere, cuius a paucis lecti et fere ignorati antiquum aliquod exemplum, plurium seculorum, ex angulo aliquo protractum scriba reddere conaretur.”

Zoo spreekt een der grootste philologen na veertigjarige studie. Lees nu daartegenover wat v. d. Sande Bakhuyzen schrijft (pag. 74): „(wij houden) ons aan de vrij wat zekerder stelling, dat juist de boeken, die niet als letterkundige voortbrengselen maar als middelen tot stichting werden beschouwd en daarom het menigvuldigst werden afgeschreven, het meest hebben geleden. Holwerda, die ditzelfde onderwerp bespreekt, wijst op den codex Mediceus van Aeschylus; het zij mij vergund er een ander voorbeeld bij te voegen. De tekst der blijspelen van Aristophanes berust hoofdzakelijk op de getuigenis van één handschrift, den bekenden codex Ravennas uit de 11e eeuw. Toch zou het bewijs wel te leveren zijn, dat de tekst van Aristophanes zuiverder bewaard is dan die van het N. T., die in honderden handschriften overgeleverd is.”

Ik zou wel gaarne dat bewijs eens geleverd zien; vooral naar de methode bij dat bewijs te volgen ben ik zeer benieuwd.

Laat ons in afwachting eerst eens de logica in het betoog van Dr. v. d. S. B. opsporen. De stelling is: „de boeken, die het menigvuldigst werden afgeschreven, hebben het meest geleden.” (De woorden: „niet als letterkundige voortbrengselen maar als middelen